

Tehy ry:n lausunto hallituksen esityksestä laeiksi alueellisen opintolainahyvityksen kokeilusta sekä tuloverolain 92 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Johdanto

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki alueellisen opintolainahyvityksen kokeilusta sekä muutettavaksi väliaikaisesti tuloverolakia. Alueellisen opintolainahyvityksen kokeilu toteutettaisiin vuosina 2023–2026. Kokeilun tarkoituksena on saada tietoa alueellisen opintolainahyvityksen vaikutuksista esityksen mukaisen kokeilun alueen työvoiman saatavuuteen ja elinvoimaisuuteen. Kokeilu toteutettaisiin Pohjois- ja Itä-Suomessa kokeilun alueella, joka kattaa 25 kuntaa. Kokeilukuntia olisi Kainuun, Lapin, Pohjois-Pohjanmaan, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan maakunnista.

Esityksen mukaan kokeiluryhmään valituille korkeakoulututkinnon suorittaneille henkilöille myönnettäisiin säädettyjen edellytysten täyttyessä hakemuksesta alueellinen opintolainahyvitys. Opintolainahyvitys voitaisiin myöntää enintään kolmessa erässä, ja se olisi määrältään yhteensä enintään 8 800 euroa, mutta kuitenkin yhteensä enintään 60 prosenttia opintolainansaajan opintolainahyvitykseen oikeuttavan tutkinnon suorittamislukukauden viimeisen päivän lainamäärästä. Alueellinen opintolainahyvitys olisi saajalleen verovapaata tuloa.

Tehyn lausunnon yhteenveto

Ehdotuksessa esitetään kokeiluun mukaan satunnaisotannalla valittuja ja opintolainaa saaneita korkeakoulututkinnon vuonna 2023 suorittaneita henkilöitä. Heiltä edellytetään vähintään 12 kuukauden mittaista asumisjaksoa kokeilun piirissä olevalla alueella ja ehdotetun lain mukaisen työskentelyehdon täyttymistä. Varsinaista työskentelyä ei edellytetäisi kokeilun alueella eli ehdoksi riittäisi vakituinen asuminen kokeilun alueen paikkakunnalla.

Täysimääräisen opintolainahyvityksen voisi saada henkilö, joka täyttää opintolainaan liittyvät ehdot ja asuu vakituisesti kokeilun alueella vuosina 2023–2026 (60% lukukauden opintolainamäärästä ja korkeintaan 8800 euroa). Kokeilun toimeenpanosta vastaisi KELA maksamalla kokeiluryhmään kuuluvien alueelliset opintolainahyvitykset rahalaitoksille.

Hallituksen esityksestä ei selviä kuuluvatko kohderyhmään myös ne 2023 korkeakoulututkinnosta valmistuneet, joilla on jo jokin aiempi korkeakoulututkinto vai vain ensimmäistä korkeakoulututkintoa suorittavat henkilöt? Lisäksi epäselväksi jää, miten vaikutusarvioinnissa tulkitaan tilanne, jossa opintolainahyvityksen saanut olisi kirjoilla kokeilun alueella, mutta työskentelisi aivan toisella puolella Suomea. Toteutuvatko tällöin kokeilun alkuperäiset tavoitteet ja missä määrin väärinkäytöksiä on tiedossa?

Näemme esityksen päätavoitteessa hyviäkin puolia, mutta tavoitteen hyödyt ovat tasa-arvon sekä työvoimapolusta kärsivien muiden alueiden näkökulmasta ongelmallisia.

Tutkitun tiedon kerääminen harvaan asuttujen seutujen korkeakoulutettujen työvoiman saatavuuteen vaikuttavista keinoista on toistaiseksi melko vähäistä ja siten tarpeellista. Kokeilun aikana asetetaan myös vertailutiedon saamiseksi tarpeellinen verrokkiryhmä. Kokeilun aikaisen seurantatiedon kerääminen ja analysointi korkeakoulutettujen työvoiman saatavuuden kehityksestä ja koko alueen elinvoimaisuuden muuttamisesta on kannatettavaa. Hyvää ehdotuksessa on myös, että hyvitys olisi verovapaata sosiaalietuutta, eikä siitä siten aiheutuisi verotuksellisia vaikutuksia yksilölle (tuloverolain väliaikainen muuttaminen).

Ongelmalliseksi asetelman tekee se, että korkeakoulusta valmistuneiden opintolainaan kohdistuva tasa-arvoinen kohtelu jää kokeilun aikana toteutumatta. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan työvoimapula tiedetään olevan kansallinen kattaen erityisesti suuret kaupunkialueet, eikä vain Itä- tai Pohjois-Suomen harvaanasuttuja seutuja. Nyt valittujen alueiden työvoiman saatavuuden opintolainan hyvityksestä hyötyisivät muutkin alueet ja opintolainaa ottaneet henkilöt. Pidämme tarpeellisena, että kokeilualuetta laajennetaan ainakin pääkaupunkiseutua koskevaksi. Sote-alan työvoimapula ja saatavuus ongelmat ovat vakavia metropolialueella. Vaikeaan tilanteeseen vaikuttavat myös alueen korkeat elin- ja asuinkustannukset, jotka iskevät erityisesti matalapalkkaiseen sote-alaan.

On tärkeää, että työvoiman liikkuvuuden ja saatavuuden kehittämisen toimintatapoja tarkastellaan jatkossa kansallisesti ja henkilön tutkintotasosta riippumatta. Sote-alan korkeakoulutettujen lisäksi esimerkiksi lähihoitajista on pulaa ja heilläkin on opintolainaa. Mikäli kokeilun jälkeen saatava arviointitieto puoltaa menettelyn jatkamista, tulee sitä laajentaa aidosti työvoimapulasta kärsivien alojen ja alueiden tarpeisiin koko Suomessa.

Tehy ry:n mielestä sote-alan henkilöstö pulaa ei todellisuudessa ratkaista muulla tavalla kuin koulutetun hoitohenkilöstön palkkausta ja työoloja parantamalla.

Tämän lausunnon valmisteluun on osallistunut myös Suomen Röntgenhoitajaliitto.

Helsinki 16.9.2022

Millariikka Rytönen
puheenjohtaja

Tehy ry

Lisätietoja: tutkimuspäällikkö Juha Kurtti. e-mail: juha.kurtti(at)tehy.fi